

Maria Montessori
ODGOJ I MIR

Naslov izvornika:
Maria Montessori, *Educazione e pace*
Milano, 1949.

Nakladnik i copyright za hrvatsko izdanje:
© 2023 by SALESIANA d. o. o.
Omiška 8, Zagreb
salesiana@salesiana.hr
www.salesiana.hr

Za nakladnika: Mihovil Kurkut
Urednik: Matija Janeš

Prijevod s talijanskoga: Lea Hlad
Lektura: Ivana Rimac
Oblikovanje naslovnice: Hrvoje Orlović
Prijelom: Salesiana d. o. o.
Tisak: Og grafika d. o. o., Jastrebarsko

ISBN 978-953-205-271-8

Maria Montessori

ODGOJ I MIR

sal.
esi
ana

Zagreb, 2023.

Uvodna riječ nakladnika

Nakladnička kuća Salesiana nastavlja niz djela Marije Montessori, započet knjigom *Otkriće djeteta*, još jednim prijeko potrebnim naslovom u današnjim nemirnim vremenima. *Odgoj i mir* zbirka je predavanja i govora što ih je talijanska pedagoginja održala između 1932. i 1939. u međuratnoj Europi. No svijet ni tada nije slušao jer ubrzo će uslijediti još veći svjetski pokolj. Predavanja Marije Montessori potvrđuju njezin međunarodni ugled i objašnjavaju zašto je bila nominirana za Nobelovu nagradu za mir.

Mirotvorni nacrt Marije Montessori nije toliko usmjeren na političko rješavanje problema rata, na promišljanje o njegovu prestanku, nego je usmjeren sasvim odgojno i rješenje pronalazi u odgoju novih naraštaja koji će biti državljani drukčijih država i stanovnici novoga svijeta. Stoga ona i kaže da je »prava granica u obrani od rata sam čovjek«. Da bi se taj novi svijet ostvario, potrebno je djelovati na nositelje njegove budućnosti – djecu. Viđenje M. Montessori pritom nije utopijsko, kako bi se i danas nekome moglo činiti. Ona uočava da »ljudsko društvo nije dostiglo oblik organizacije koji bi mu trenutačno bio potreban.« I stoga nudi opipljive mogućnosti preoblikovanja društva.

Zanimljivo je da je autorica prije gotovo stotinu godina uočila rješenje za teškoću s kojom živimo i danas: »Ili će se mase organizirati i preuzeti vlast nad mehaniziranim svijetom ili će on uništiti čovječanstvo.« U svemu tome ona presudnu ulogu vidi u »duhovnom životu« koji smo pozvani živjeti, te u duhovnom i humanističkom, a onda i praktičnom i znanstvenom odgoju novih naraštaja.

Pravi se rat, da sažmemo misao M. Montessori, ne odvija tenkovima i granatama na bojnom polju, nego ga ona pronalazi u sukobu »između odrasla čovjeka i djeteta, između jakog i slabog, i mogli bismo reći, između slijepca i onoga koji vidi.« Dijete, dakle, treba biti vođa odraslome čovjeku. Dijete je u viđenju Marije Montessori, naizgled proturječno, otac i učitelj čovjeka, ono je najduhovnije biće na Zemlji.

Maria Montessori uložila je većinu svojeg intelektualnog nastojanja i znanstvene djelatnosti u istraživanje osobe koja joj se u ono vrijeme činilo praktično zanemarenom i znanstveno potpuno neistraženom – djeteta. Možemo se pitati koliko su se te nepovoljne okolnosti promijenile do naših dana. Danas je zasigurno puno veća svijest o potrebi kvalitetnog odgoja i obrazovanja naše djece i mladih, ali čini se da se neprestance eksperimentira i traži pravi put koji se nikako ne nalazi. U toj potrazi svakako nam mogu biti poticajne misli Marije Montessori. One koje donosi ova knjiga više su filozofsko-odgojne naravi nego praktične, kakve je ponudila knjiga *Otkriće djeteta*. Maria Montessori ovdje nadahnuto, svojim osebnim stilom intelektualke svjetskoga glasa, progovara o djetetu kao samosvojnom biću nevjerojatnih mogućnosti kojemu je potrebno osigurati okolinu i prostor slobode.

U našem kršćanskom (ili postkršćanskom) svijetu zanimljivo je zamijetiti kristovsku ulogu koju je Maria Montessori namijenila djetetu. Pred Međunarodnim uredom za odgoj u Ženevi ona je ustvrdila: »Moramo se okrenuti

djetetu kao Mesiji, spasitelju, obnovitelju ljudskog roda i društva. Moramo se zaustaviti, poniziti se sve dok ne prigrlimo tu ideju, a zatim se usmjeriti prema djetetu, poput Sveta tri kralja, puni snage i darova, prateći zvijezdu nade.« Pritom autorica originalno rabi kršćanski pojam utjelovljenja kako bi pokazala da se u djetetu mora dogoditi »utjelovljenje osobnosti«. Te su misli poticajne ne tek odgojiteljima i teolozima, nego i svim ljudima današnjice koji čovjekov zadatak na Zemlji vide kao razvoj osobnosti prema duhovnim, moralnim i čovjekoljubivim ciljevima.

U svojim predavanjima Montessori iskazuje ljubav prema svijetu, okolini, svim bićima koja teže svojem ispunjenju, moglo bi se reći nadahnuta mislima svetoga Franje. Njezin je duhovni pogled onaj integralne ekologije *avant la lettre*, u kojem ima mjesta za svako biće i svakog čovjeka, jer svi su stvorenja Božja. U posljednjem predavanju ove knjige M. Montessori pokazuje da su svi ljudi braća i da mir na Zemlji može biti zasnovan na temelju sveobuhvatne i opće ljubavi. Dijete kao *gospodar ljubavi* može odrasle voditi prema ostvarenju takve zamisli mira.

Predgovor

Pitanje mira ne može se razmatrati s negativnog stajališta, kao što je to obično slučaj u politici, u smislu »izbjegavanja rata«, s ciljem nenasilnog rješavanja sukoba između država.

Mir sadrži pozitivnu ideju konstruktivne društvene reforme. Neprestance se ponavlja da je »potrebno oblikovati novog čovjeka kako bismo imali novo društvo«, ali to je samo apstraktna rečenica. Istina je da se čovjek sam po sebi može poboljšati te da bi se društvo moglo temeljiti na načelima pravde i ljubavi, ali svi znamo da to nije dohvatljiva stvarnost, već daleka težnja.

Međutim, postoji pozitivna i izravna činjenica koju vrijedi razmotriti kada je riječ o miru, a to je da ljudsko društvo nije dostiglo oblik organizacije koji bi mu trenutačno bio potreban. Dakle, treba razmišljati o »potrebi sadašnjosti«, a ne o organizaciji bolje »budućnosti«.

Današnjem društvu nedostaje odgovarajuća priprema ljudi na sadašnje stanje građanskog života, odnosno »moralna organizacija« masa.

Unutar čovječanstva, ljudi su naučeni smatrati se odvojenim pojedincima s neposrednim interesima koje moraju zadovoljiti u sukobu s drugim pojedincima. Potrebna je

čvrsta »organizacija« kako bi se obuhvatile i organizirale društvene pojave, kako bi se predlagali i slijedili zajednički ciljevi te se tako uredio i usmjeravao napredak civilizacije.

Međutim, danas postoji samo jedna »organizacija«, ne ljudi, već samo okoline. Tehnološki je napredak pokrenuo neku vrstu čudesnog »mehanizma« koji za sobom povlači pojedince poput magneta, a to vrijedi i za radnike i za intelektualce. Svi žive izdvojeni jedni od drugih, zaokupljeni vlastitim interesima, nitko ne traži ništa drugo osim posla koji će im osigurati imovinsko blagostanje, sve ih privlače i u sebe uvlače zupčanci mehaniziranog i birokratiziranog svijeta. Očito je da »strojevi« ne mogu usmjeriti društvo prema napretku jer on ovisi o čovjeku. Mora nastupiti trenutak kad će čovječanstvo zavladatai napretkom i preuzeti vodstvo nad njime.

Taj je trenutak već stigao. Ili će se mase organizirati i preuzeti vlast nad mehaniziranim svijetom ili će on uništiti čovječanstvo.

Taj nevjerojatni korak i zajednički doprinos čovječanstva postizanju napretka zahtijevaju da se ljudi organiziraju kako bi se održali. Cijelo se društvo neodgodivo mora umiješati i popraviti nedostatke koji ugrožavaju postojanje civilizacije. Potrebno je organizirati društvo jer granica koja će prva pasti i propustiti neprijatelja, odnosno uzrokovati rat, nije fizička granica između država, nego ljudska nespremnost i odvojenost pojedinca. Treba »živjeti duhovni život« i urediti čovječanstvo kako bi se postigao mir. Mir ima pozitivnu ulogu u obnovi ljudskog društva na znanstveno utvrđenim osnovama. Miroljubiv društveni sklad mora imati jedinstveni temelj, a to može biti samo čovjek.

»Obnova«, to jest stabilna i neopoziva prilagodba, ne uzima se u obzir u praksi koja polazi od gledišta očuvanja. Međutim, jasno je da je iznenadan i nevjerojatan razvitak u »uređenju« okoline u posljednjih pedeset godina, do koje

je došlo zahvaljujući znanstvenim otkrićima, proizveo toliko drukčije uvjete u ljudskim životima da je bez daljnega potrebno uzeti u obzir »ljudsku« stranu u korist razvoja samog čovječanstva.

To je zadaća odgoja.

Danas je odgoj u okvirima koje su postavile potrebe zastarjela društva, koji nisu samo neznanstveni, već u suprotnosti s društvenim potrebama našeg vremena. Odgoj se ne može smatrati »beznačajnim detaljem« života nekog naroda, načinom prijenosa pokojeg dijela kulture mladima. On se mora promatrati s dvostrukog stajališta: kao »razvoj ljudskih vrijednosti« pojedinca, posebice njegovih vlastitih »moralnih vrijednosti«, te ono što iz njih proizlazi, a to je »organizacija osnaženih pojedinaca« unutar društva koje je svjesno svoje svrhe. Novom obliku društva treba odgovarati i nova vrsta morala. Red i disciplina moraju biti »usmjereni prema postizanju sklada među ljudima« i svaki se postupak koji je u suprotnosti s konačnim uspostavljanjem suživota ljudi mora smatrati »nemoralnim« i »pogubnim za društveni život«. To se ne može postići bez praktičnog rada. Nije dovoljno osmisliti neko »apstraktno načelo« ni promicati neko uvjerenje, već treba uložiti »veliki trud«. Taj neizmjereno važan društveni trud predstavlja učinkovito osnaživanje čovjeka, ostvarenje maksimalnog razvoja njegove energije: njegovu pravu spremnost za ostvaraj drukčijeg oblika suživota ljudi na višem nivou. »Društveni čovjek« ne može nastati odjednom jer je zapravo već postao »čovjek«, pojedinac koji se u djetinjstvu i ranoj mladosti povukao u sebe i osamio unutar svojih osobnih interesa, pod slijepim vodstvom odraslih koji su spremni zanemariti sve »životne vrijednosti« samo kako bi ga usmjerili prema sebičnom i egoističnom cilju »pronalaska isplativog mjesta« za sebe unutar društva. Današnji odgoj »isušuje« pojedinca, cijedi iz njega sve duhovne vrijednosti kako bi ga pretvorio u »broj«,

u »atom« unutar nesvjesnog mehanizma naše »okoline«. Ako je navedena priprema osobe na život oduvijek bila besmislena, danas je kriminalna. Kriminalan je odgoj koji potiskuje i odbija naš vlastiti osjećaj morala, koji ometa razvoj inteligencije i osuđuje gomilu ljudi na neznanje. S obzirom na to da sva bogatstva dolaze od čovjekova rada, besmisleno je ne smatrati samog čovjeka »bogatstvom«. Potrebno je »tražiti«, njegovati, cijeniti čovjekovu energiju, inteligenciju, stvaralački duh i moral tako da se ne potradi ni malo od svega toga. A posebno se mora cijeliti čovjeka zbog njegove moralne energije jer on ne samo da stvara, već je poslan biti čuvarom i izvršiteljem posebne »zadaće u Svesmiru«. Ono što stvara čovjek mora biti »usmjereno« k cilju koji se može nazvati »uljudbom«, ili stvaranju natprirode kao djela čovječanstva! Ali čovjek mora spoznati vlastitu veličinu, mora svjesno »vladati vanjskim stvarima i ljudskim događajima«.

Moral je posebice važan u odnosima među ljudima te je temelj društvenog života. Na njega se mora gledati kao na »znanost uređenja društva ljudi koji se cijene zbog njihova 'ja'«, a ne zbog učinkovitosti njihovih strojeva i uređaja. Ljudi moraju znati svjesno sudjelovati u »društvenoj disciplini« koja upravlja »društvenim ulogama«, i moraju znati doprinositi održavanju ravnoteže tih uloga.

Dakle, danas se pitanje mira i rata ne usredotočuje na potrebu materijalnog naoružanja naroda i snažne obrane granica među državama, jer je »prava granica u obrani od rata« sam čovjek, a ako je čovjek društveno neorganiziran i neosnažen, zajednički se neprijatelj probija naprijed.

I.

O MIRU

Mir

Međunarodni ured za odgoj

ŽENEVA, 1932.

Uvod

Čini se neobično i neusklađeno s našim vremenom, u kojem je tako izražen kult »specijalizacije«, govoriti o miru; miru koji bi, kad bi se uzdigao na razinu discipline, bio najviša od svih disciplina jer o njemu ovisi sam život naroda, a možda i napredak ili pak nestanak cijele naše uljudbe.

Dakle, neobično je to što ne postoji neki razvijeni nauk o miru, barem što se tiče njegovih vanjskih obilježja, kao što je to slučaj s ratom u kojem je riječ o naoružanju i strategiji. No, i rat, kao fenomen sveukupnog čovječanstva još uvijek krije veliku zagonetku jer ga ljudi žele odagnati kao najgoru pošast, a ipak ga sami uzrokuju i dobrovoljno mu doprinose. Kada je riječ o zemaljskim katastrofama protiv kojih je čovjek nemoćan, mnogi se strastveno posvećuju proučavanju njihovih skrivenih uzroka. Rat je ljudski fenomen, stoga bi o njemu trebalo promišljati više od bilo čega

drugog. Ako to nije slučaj, to znači da je postizanje mira unutar čovječanstva povezano sa složenim i neizravnim čimbenicima koji su svakako vrijedni proučavanja i koji bi mogli biti dio ozbiljne nauke.

Dojmljivo je to što je čovjek uspio riješiti tolike zagonetke svemira, otkriti i prisvojiti njegove skrivene energije, vođen instinktom za očuvanjem života i, još više, željom za znanjem i upoznavanjem novoga, dok je u pogledu istraživanja vlastitih energija i njihove kontrole još uvijek velika praznina. Ovaj vladar vanjskog svijeta nije uspio svladati svoje unutarnje energije koje su se stoljećima akumulirale i organizirale u velike skupine ljudi. Kad bismo upitali čovjeka koji je razlog tomu, ne bi nam mogao dati precizan odgovor. Što se tiče mira, ne postoji nijedan od onih uređenih i dosljednih istraživačkih napora koji se nazivaju znanošću. Naprotiv, među beskonačnim idejama, koje također obogaćuju naše znanje, nedostaje sama ideja mira.

Rat i mir

Mir se općenito opisuje kao prestanak rata, ali taj negativni koncept ne predstavlja ideju mira. Ovako shvaćen pojam mira, posebice ako se promatra očigledna zadaća rata, prije predstavlja konačan trijumf rata. Doista, cilj je rata tijekom povijesti bilo osvajanje zemalja, a time i pokoravanje naroda.

Iako se čovjekova »okolina« više ne odnosi na zemlju, već na samo uređenje društva koje počiva na gospodarskim strukturama, navedeni se cilj i dalje smatra ispravnim, a mnoštvo je ljudi uvučeno u rat vođeno idejom osvajanja.

Zašto onda gomile marširaju ususret smrti kada su suočene s opasnošću invazije na njihovu domovinu? I to ne samo muškarci, nego i žene, pa čak i djeca?

Zbog straha od onoga što će se, kad rat završi, nazivati mirom.

Povijest čovječanstva uči nas da je ono što se naziva »mirom« prisilna prilagodba uspostavljenoj vlasti onih koji su izgubili, gubitku voljenoga, odricanju od plodova svojeg rada i uspjeha. Poraženi narod prisiljen je predati sve, kao da je on jedini krivac i zbog toga zaslužuje kaznu, zato što je izgubio, dok pobjednici dodjeljuju prava žrtvama. Ovakvo stanje, iako je došao kraj oružanog rata, nikako se ne može nazvati mirom, nego iz navedene prilagodbe proizlazi pravi bič morala.

Dopustite mi usporedbu: rat je poput požara u zgradi punoj umjetnina i dragocjenosti. Kad se napokon svede na pušeci, zagušljivi pepeo, katastrofa je u potpunosti ugušena, a taj se pepeo, dim koji otežava disanje, može usporediti sa shvaćanjem mira u svijetu.

Isti je to mir do kojeg dođe u čovjekovu organizmu kada nastupi smrt, nakon rata između životnih energija i mikroorganizama, pokrenutog nekom zaraznom bolesti. Tada, vrlo prikladno, zaželimo pokojniku da počiva u miru, ali kolika je samo razlika između tog mira i mira koji se naziva zdravljem!

Zabluda da se trajna pobjeda ratnih ciljeva drži mirom znači da više ne prepoznamo put prema spasenju, put koji bi nas mogao dovesti do istinskog mira. A budući da se u povijesti svih naroda naizmjenično gomilaju takve pobjedonosne nepravde, uz tako duboko ukorijenjene sukobe, mogućnost mira ljudima će zasigurno biti sve dalja. Ne govorim samo o prošlosti, jer i danas život naroda koji nisu u ratu predstavlja prilagodbu okolnostima između pobjednika i gubitnika: prvi bijesne, a drugi proklinju poput demona i prokletnika u Danteovu *Paklu*. I jedni i drugi, sva pala bića kojima je narušen sklad, daleko su od božanskog utjecaja ljubavi. I ta se priča vječno ponavlja jer su svi narodi

naizmjenice gubili i pobjeđivali, a u tom naizmjeničnom mučenju njihove su energije oslabile, u beskrajnom prijelazu iz stoljeća u stoljeće: »Ponor zove ponor«.

Međutim, potrebno je uvidjeti veliku razliku u suprotstavljenim moralnim vrijednostima rata i mira, inače ćemo zalutati, halucinirajući, a naš duh tražeći mir, ne će naći ništa osim oružja i propasti. Istinski nas mir tjera na pomisao o pobjedi pravde i ljubavi među ljudima, na pomisao o boljem svijetu u kojemu vlada sklad. Jasna razlika između rata i mira samo je polazište, a kako bi se ova tema što bolje razjasnila, kao i svaka druga, potrebno je pozitivno istraživanje. Ali, gdje se može pronaći laboratorij u kojemu je ljudski um zaokupljen istraživanjem neke istine, otkrivanjem nekog pozitivnog čimbenika u problemu mira?

Istina je da se održavaju sastanci nadahnuti najboljim namjerama i zalaganjem za mir, ali nikada ne ćemo pronaći valjane ideje na kojima bismo temeljili istraživanje što vodi razumijevanju i dubljoj analizi uzroka ove strašne zagonetke. Naprotiv, otkrit ćemo pravi moralni kaos, jer se nikako drukčije ne bi moglo označiti duhovno stanje koje, istina, dopušta uzdizanje čovjeka koji otkrije mikrobe neke bolesti i ujedno ljekoviti serum što može spasiti mnoge ljudske živote, ali još više slavljenje onoga koji otkrije elemente uništenja i posjeduje znanje o tome kako usmjeriti svoje intelektualne energije s ciljem da se upropaste životi cijelih naroda. Shvaćanja vrijednosti života i moralnih načela u oba su slučaja toliko proturječna da pomišljamo na mogućnost nerazumljive podvojenosti naše kolektivne ličnosti.

Očito u ljudskoj psihologiji postoji neko novo poglavlje, neka neukrotiva sila koja predstavlja golemu opasnost za čovječanstvo.

Ako se radi o nepoznanici, ona se mora istražiti. Istraživanje pretpostavlja postojanje skrivenih, ili čak neslućenih, elemenata koji su stoga vrlo udaljeni od svojih krajnjih

učinaka. Iz toga proizlazi da se uzroci rata ne mogu sastojati od poznatih i proučavanih činjenica o društvenim nepravdama prema radničkoj klasi u gospodarskoj proizvodnji ni o uvjetima koji proizlaze iz okončanog rata. To je zato što su te društvene činjenice previše vidljive i prepoznatljive u svjetlu najosnovnije logike kako bismo u njima mogli otkriti duboke ili tajanstvene uzroke rata. One su ustvari tek gorući vršak fitilja uoči ratne eksplozije.

Kako bih oslikala ovu tvrdnju, poslužiti ću se poviješću fenomena koji se može usporediti s ratom, pojave koja ga na gotovo impresivan način odražava na tjelesnom području. Radi se o kugi, pošasti koja je sposobna desetkovati, pa čak i uništiti narod koji je tisućljećima bio nepobjediv. Njezini su učinci bili strašni jer je bila zaštićena tminom neznanja, a bila je pobijedena tek kada su njezini skriveni uzroci postali predmetom znanstvena istraživanja.

Slučajevi kuge, kao što je poznato, pojavljivali su se daleko jedni od drugih i zapravo iznenada, poput ratova. Isto bi tako uvijek i nestali sami od sebe, bez ikakva aktivna utjecaja društva koje se, zanemarujući njezine uzroke, plašilo kuge kao strašne Božje kazne zbog njezinih »pokolja« koji su u povijesti poznati jednako kao i ratovi. Doista, mnogo više ljudskih žrtava i ekonomskih katastrofa uzrokovala je kuga negoli ratovi i, baš kao što ratovi često dobivaju ime po nekim slavnim povijesnim osobama, tako se sjećamo Periklove kuge, kuge Marka Aurelija, Konstantinove kuge, kuge Grgura Velikog. U Kini je u 14. stoljeću vladala kuga koja je odnijela deset milijuna žrtava, a taj je isti podli val ove bolesti preplavio Rusiju, Malu Aziju, Egipat i Europu, prijeteci uništiti cijelo čovječanstvo.

Hecker, kojeg je citirao Welles, procijenio je broj mrtvih na više od dvadeset pet milijuna: zastrašujući masakr kakav nikada nije prouzročio nijedan rat, uključujući svjetski. Tijekom ovih su strašnih razdoblja proizvodnja i rad svedeni

na nulu, što je značilo da su uslijedila razdoblja velikog siromaštva, tako da je kugu pratila pošast gladi, a tome su se pridružile i gomile psihičkih bolesnika jer je značajan postotak preživjelih počeo patiti od mentalne neuravnoteženosti. Ta je nesreća otežavala povratak u normalno stanje i jako je dugo kočila konstruktivan rad u svrhu društvenog napretka.

Zanimljivo je razmatrati tumačenja o ovoj pošasti golemih razmjera te o sredstvima kojima su se ljudi branili od onoga što bismo mogli smatrati ratom fizičkih elemenata. U djelima Homera i Tita Livija, sve do latinskih kronika srednjeg vijeka, ponavlja se isto objašnjenje: kugu uzrokuju zli ljudi koji svijetom šire otrove. Dion Kasije, opisujući kugu iz 189. godine poslije Krista, kaže da su se diljem Carstva unajmljivali zli ljudi koji su za novac posvuda bacali otrovne igle. U vrijeme pape Klementa VI. počinjen je pokolj Židova optuženih za širenje bolesti. Za vrijeme kuge koja je tijekom opsade Napulja usmrtila 400 000 stanovnika, odnosno gotovo cjelokupno gradsko stanovništvo i oko tri četvrtine opsadnih trupa, Napuljci su vjerovali da su ih otrovali Francuzi, a Francuzi su optuživali Napuljce. Ali još su zanimljiviji dokumenti pronađeni u drevnoj milanskoj knjižnici Ambrosiana koji govore o uspostavi sudova i provedbi kaznenih procesa završenih javnim smrtnim presudama dvojici navodnih širitelja kuge, što je poslužilo kao primjer drugima. To je jedinstven primjer redovnog suđenja provedenog kako se javna osveta, potaknuta tim zastrašujućim događajima, ne bi prepustila bijesu naroda. Dokumente suđenja, uredno sačuvane u Državnom arhivu, tada su mnogi pisci tumačili na različite načine. Teško je danas pomisliti da bi se o pitanju koje je tako očito povezano s patologijom moglo raspravljati kao o opipljivu slučaju u kaznenom postupku, protiv optuženika čija bi navodna odgovornost u svakom slučaju bila besmisleno nerazmjerna opsegu tog masakra.

Sadržaj

Uvodna riječ nakladnika	5
Predgovor	9

I.

O MIRU

Mir (<i>Međunarodni ured za odgoj, ŽENEVA, 1932.</i>)	15
Za mir (<i>Europski mirovni kongres, BRUXELLES, 1936.</i>)	35
Odgajajte za mir (<i>Predavanje održano u Kopenhagenu, 1937.</i>)	41

II.

ODGAJAJTE ZA MIR

(*VI. međunarodni Montessori kongres, KOPENHAGEN, KOLOVOZ 1937.*)

Inauguracijski govor	49
Zašto odgoj u današnje vrijeme može utjecati na svijet?	53
II. predavanje	61
Kakav treba biti odgoj koji bi mogao pomoći suvremenom svijetu	69
Potreba za sveobuhvatnim dogovorom u svrhu moralne pripreme za obranu čovječanstva	77
V. predavanje	83
Završno predavanje	89
Moja metoda (<i>Svečana dvorana palače Christiansborg</i>)	95

III.

VAŽNOST ODGOJA ZA OSTVARENJE MIRA

(Međunarodna škola voor Wijsbegeerte, AMERSFOORT, 1937.)

I. predavanje	105
Natpriroda i Jedinstvena nacija	113
Odgovj pojedinca	121

IV.

ODGAJAJTE ZA MIR

(World Fellowship of Faiths, ESSEX HALL, STRAND, LONDON, 1939.)

Odgajajte za mir	135
------------------------	-----